

PEDAGOGIKA FAN SIFATIDA BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI

Abdurahmonova Mavjuda O'tkirboy qizi

Abdurahmonova Nodira

Termiz Davlat Pedagogika instituti talabalari

abdurahmonova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogikaning fan sifatida shakllanishi, uning predmeti, vazifalari, boshqa fanlar bilan o'zaro aloqasi hamda zamonaviy ta'lim jarayonidagi o'rni ilmiy asosda tahlil qilinadi. Pedagogika inson kamolotini ta'minlashga qaratilgan ta'lim-tarbiya jarayonining qonuniyatlarini o'rganadigan mustaqil fan sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada pedagogika tarmoqlarining rivojlanishi, zamonaviy ta'limda innovatsion yondashuvlarning ahamiyati, o'qituvchining kasbiy kompetensiyalari va bugungi ta'lim tizimi oldidagi dolzarb vazifalar yoritilgan. Tadqiqot pedagogika fanining jamiyat taraqqiyotidagi strategik ahamiyatini asoslashga xizmat qiladi.

Аннотация: В статье рассматривается становление педагогики как науки, ее предмет, На научной основе анализируются задачи педагогической науки, её взаимодействие с другими дисциплинами и её роль в современном образовательном процессе. Педагогика рассматривается как самостоятельная дисциплина, изучающая закономерности образовательного процесса, направленного на обеспечение развития человека. В статье также рассматриваются вопросы развития педагогических дисциплин, значение инновационных подходов в современном образовании, профессиональные компетенции педагога и актуальные задачи, стоящие перед современной системой образования. В исследовании обосновывается стратегическое значение педагогической науки в развитии общества.

Abstract: This article discusses the formation of pedagogy as a science, its subject, The tasks, interaction with other disciplines and its role in the modern educational process are analyzed on a scientific basis. Pedagogy is considered as an independent discipline that studies the laws of the educational process aimed at ensuring human development. The article also covers the development of pedagogical branches, the importance of innovative approaches in modern education, the professional competencies of the teacher and the current tasks facing the current education system. The research serves to substantiate the strategic importance of pedagogical science in the development of society.

Kalit soʻzlar: pedagogika, shaxs, tarbiya, vositalar, inson psixologiyasi, pedagogik texnologiya, pedagogik mahorat, didaktika, umumiy pedagogika, bola tarbiyasi

Ключевые слова: педагогика, личность, воспитание, инструменты, психология человека, педагогическая технология, педагогическое мастерство, дидактика, общая педагогика, воспитание детей

Keywords: pedagogy, personality, upbringing, tools, human psychology, pedagogical technology, pedagogical skills, didactics, general pedagogy, child upbringing

Pedagogika inson tarbiyasi, taʼlim jarayoni va shaxs kamolotining qonuniyatlarini oʻrganadigan mustaqil fan sifatida jamiyat taraqqiyotida muhim oʻrin egallaydi. Har bir davrning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, maʼnaviy qadriyatlari va ehtiyojlari avlod tarbiyasiga boʻlgan munosabatda yaqqol namoyon boʻladi. Shu bois pedagogika fani nafaqat taʼlim muassasalari faoliyatining nazariy asosini belgilab beradi, balki yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashning ilmiy-metodik yoʻnalishlarini ham ishlab chiqadi. Bugungi globallashtiruv jarayonida inson kapitali asosiy boylik sifatida eʼtirof etilayotgani pedagogikaning dolzarbligini yanada oshirmoqda. Yangi pedagogik texnologiyalar, innovatsion metodlar va zamonaviy tarbiya konsepsiyalarini oʻrganish taʼlim sifati va samaradorligini taʼminlashda muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtayi nazardan, pedagogika fan sifatida oʻzining predmeti, vazifalari, tamoyillari hamda tadqiqot metodlari bilan alohida ilmiy yoʻnalish sifatida shakllangan boʻlib, uning rivoji jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bogʻliqdir.

Pedagogika (yunoncha “paidagogike” boʻlib. “paidagogos”- “bola” va “yetaklayman”) ijtimoiy tarbiyaning umumiy qonuniyatlari, muayyan jamiyatda yagona ijtimoiy maqsadga muvofiq yosh avlodni tarbiyalash hamda unga taʼlim berishning mohiyati va muammolarini oʻrganadigan fan. Pedagogika ijtimoiy fanlar tizimiga kiruvchi fan sanalib, yosh avlod hamda kattalarni milliy istiqlol gʻoyalari asosida tarbiyalash, unga taʼlim berish muammolarini oʻrganadi. Pedagogika fani shaxsni rivojlantirishning ikki muhim jihati uni oʻqitish va tarbiyalashga asosiy eʼtiborni qaratganligi bois didaktika (taʼlim nazariyasi) va tarbiya nazariyasi fanning muhim tarkibiy qismlari hisoblanadi. Koʻp sonli fanlarning taʼlimni oʻrganishdagi ijtimoiy fenomeni sifatidagi hissiy shubhasiz bebaho va zarurdir. Biroq bu fanlar insonning kundalik oʻsishi va rivojlanish jarayoni bilan bogʻliq boʻlgan, oʻqituvchi bilan oʻquvchining oʻz rivojlanish davridagi oʻzaro munosabatlari va unga mos institutaviy struktura bilan bogʻliq taʼlimning tub jihatlariga daxl qilmaydi. Va bu tamomila haqqoniy, chunki maxsus jihatlarni oʻrganish obyekti (taʼlim) ning shunday qismini aniqlaydiki, buni maxsus fan pedagogika oʻrganishi kerak. Pedagogika - bu aniq maqsadlar asosida maxsus ijtimoiy

institutlar (oilalar, ta'lim va madaniy tarbiyaviy muassasalar) da tashkil etilgan aniq yaxlit pedagogik jarayon sifatidagi ta'limdir. Pedagogika bu holda o'zini pedagogik jarayon (ta'lim)ning mohiyati, qonuniyatlari, tendensiyalari va rivojlanish istiqbollarini o'rganuvchi fan sifatida namoyon etadi. Shu asosda pedagogika uni tashkil etining nazariya va texnologiyalarini, pedagog faoliyati (pedagogik faoliyat) ning shakli va rivojlantirish metodlarini va o'quvchilarning turli ko'inishdagi faoliyatlarini, shuningdek ularning o'zaro munosabatlaridagi strategiya va usullarini ishlab chiqadi. 2. Pedagogika fanining vazifalari Pedagogika fani shaxsni shakllantirishdek ijtimoiy buyurtmani bajarish asosida jamiyat taraqqiyotini ta'minlashga alohida hissa qo'shadi. Pedagogika fani maqsadi va vazifalarining belgilanishida ijtimoiy munosabatlar mazmuni, davlat va jamiyat qurilishi, uning hayotida yetakchi o'rin tutuvchi g'oyalar mohiyati muhim ahamiyatga ega. Pedagogika fanining vazifalari. Pedagogikaning fan sifatidagi vazifalari uning predmetlariga bogliq. Bular nazariy va texnologik vazifalar bo'lib, ular uzviy ravishda amalga oshiriladi. Pedagogikaning nazariy vazifalari uch xil darajada amalga oshiriladi: - Tavsiflash yoki tushuntirish - ilg'or va novatorlik pedagogik tajribalarni o'rganish; - Diagnostik - pedagogik hodisalarning holatini, pedagog va o'qituvchi faoliyatining muvaffaqiyati yoki samaradorligini aniqlash, ularni ta'minlovchi shart va sabablarini o'rganish; - Prognostik - pedagog faoliyatlarini ilmiy tadqiqotlar orqali o'rganish va ular asosida bu faoliyatni o'zgartirish modulini qurish. Nazariy vazifalarni prognostik darajasi pedagogik hodisalarning mohiyatini o'rganish, pedagog jarayonlaridagi teran hodisalarni topish, taxmin qilingan o'zgarishlarni ilmiy asoslash bilan bogliq. Bu darajada ta'limiy amaliyotdan oldin turuvchi ta'lim tarbiya nazariyasi va pedagogik tizim modeli yaratiladi. Pedagogikaning texnologik vazifalarini amalga oshirishning uchta darajasi mavjud: Proeksion, qayta qurish, refleksiv.

1. Proeksion - bu o'z ichiga nazariy konsepsiyalarni oluvchi va pedagogik faoliyatlar rejasini, uning mazmunini va xarakterini aniqlovchi mos metodik materiallar (o'quv rejasini, dasturlar, darsliklar, o'quv qo'llanmalar va pedagogik tavsiyalar) ni shlash bilan bogliq;

2. Qayta ko'risk - bu fanlar yutuqlarini ta'limiy amaliyotga takomillashtirish va rekonstruksiya qilish maqsadida tadbiriq etishga qaratilgan;

3. Refleksiv - bu ilmiy izlanishlar natijalarining ta'lim va tarbiyaning amaliyotga ta'sirini baholash va ilmiy nazariy va amaliy faoliyatning bundan keyingi korreksiyasini ko'zda tutadi. O'zbekiston Respublikasida demokratik, insonparvar hamda huquqiy jamiyatni barpo etish sharoitida mazkur fan yuksak

Fanning mohiyatini ochib beruvchi eng muhim, asosiy tushunchalar kategoria deb

ataladi. Pedagogika fanining asosiy kategoriyalari shaxs kamolotini ta'minlash, ta'lim va tarbiya samaradorligiga erishishga qaratilgan jarayonlarning umumiy mohiyatini yoritadi. Eng muhim kategoriyalar sirasiga quyidagilar kiradi: shaxs, tarbiya, ta'lim (o'qitish, o'qish), bilim, ko'nikma, malaka, ma'lumot, rivojlanish.

Shaxs - psixologik jihatdan taraqqiy etgan, shaxsiy xususiyatlari va xatti-harakatlari bilan boshqalardan ajralib turuvchi, muayyan xulq-atvor va dunyoqarashga ega bo'lgan jamiyat a'zosi. Tarbiya - muayyan, aniq maqsad hamda ijtimoiy-tarixiy tajriba asosida yosh avlodni har tomonlama o'stirish, uning ongi, xulq-atvori va dunyoqarashini tarkib toptirish jarayoni. Ta'lim - o'quvchilarni nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalar bilan qurollantirish, ularning bilish qobiliyatlarini o'stirish va dunyoqarashlarini shakllantirishga yo'naltirilgan jarayon. Bilim - shaxsning ongida tushunchalar, sxemalar, ma'lum obrazlar ko'rinishida aks etuvchi borliq haqidagi tizimlashtirilgan ilmiy ma'lumotlar majmui. Ko'nikma - shaxsning muayyan faoliyatni tashkil eta olish qobiliyati. Malaka - muayyan harakat yoki faoliyatni bajarishning avtomatlashtirilgan shakli. Ma'lumot — ta'lim-tarbiya natijasida o'zlashtirilgan va tizimlashtirilgan bilim, hosil qilingan ko'nikma va malakalar hamda tarkib topgan dunyoqarash majmui. Pedagogika fani shaxsni shakllantirishdek ijtimoiy buyurtmani bajarish asosida jamiyat taraqqiyotini ta'minlashga alohida hissa qo'shadi. Pedagogika fani maqsadi va vazifalarining belgilanishida ijtimoiy munosabatlar mazmuni, davlat va jamiyat qurilishi, uning hayotida yetakchi o'rin tutuvchi g'oyalar mohiyati muhim ahamiyatga ega. Pedagogika fanining vazifalari.

Pedagogikaning fan sifatidagi vazifalari uning predmetlariga bog'liq. Bular nazariy va texnologik vazifalar bo'lib, ular uzviy ravishda amalga oshiriladi. Pedagogikaning nazariy vazifalari uch xil darajada amalga oshiriladi: - Tavsiflash yoki tushuntirish - iig'or va novatorlik pedagogik tajribalarni o'rganish;

- Diagnostik - pedagogik hodisalarning holatini, pedagog va o'qituvchi faoliyatining muvaffaqiyati yoki samaradorligini aniqlash, ularni ta'minlovchi shart va sabablarini oiganish;

- Prognostik - pedagog faoliyatlarini ilmiy tadqiqotlar orqali o'rganish va ular asosida bu faoliyatni o'zgartirish modulini qurish. Nazariy vazifalarni prognostik darajasi pedagogik hodisalarning mohiyatini o'rganish, pedagog jarayonlaridagi teran hodisalarni topish, taxmin qilingan o'zgarishlarni ilmiy asoslash bilan bog'liq. Bu darajada ta'limiy amaliyotdan oldin turuvchi ta'lim tarbiya nazariyasi va pedagogik tizim modeli yaratiladi. Bizga yaxshi ma'lumki, har bir fan o'zining tayanch tushunchalari, qonuniyatlari, tamoyillari, qoidalari tizimiga ega. Aynan mana shu holat uning fan sifatida e'tirof etilishini kafolatlaydi. Fanning mohiyatini ochib beruvchi eng muhim,

asosiy tushuncha kategoriya deb ataladi. Pedagogika fanining asosiy kategoriyalari shaxs kamolotini ta'minlash, ta'lim va tarbiya samaradorligiga erishishga qaratilgan jarayonlarning umumiy mohiyatini yoritadi. Eng muhim kategoriyalar sirasiga quyidagilar kiradi: shaxs, tarbiya, ta'lim (o'qitish, o'qish), bilim, ko'nikma, malaka, ma'lumot, rivojlanish. Shaxs - psixologik jihatdan taraqqiy etgan, shaxsiy xususiyatlari va xatti-harakatlari bilan boshqalardan ajralib turuvchi, muayyan xulq-atvor va dunyoqarashga ega bo'lgan jamiyat a'zosi.

Tarbiya - muayyan, aniq maqsad hamda ijtimoiy-tarixiy tajriba asosida yosh avlodni har tomonlama o'stirish, uning ongi, xulqatvori va dunyoqarashini tarkib toptirish jarayoni.

Ta'lim - o'quvchilarni nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalar bilan qurollantirish, ularning bilish qobiliyatlarini o'stirish va dunyoqarashlarini shakllantirishga yo'naltirilgan jarayon.

Bilim - shaxsning ongida tushunchalar, sxemalar, ma'lum obrazlar ko'rinishida aks etuvchi borliq haqidagi tizimlashtirilgan ilmiy ma'lumotlar majmui.

Ko'nikma - shaxsning muayyan faoliyatni tashkil eta olish qobiliyati. Malaka - muayyan harakat yoki faoliyatni bajarishning avtomatlashtirilgan shakli. Ma'lumot — ta'lim-tarbiya natijasida o'zlashtirilgan va tizimlashtirilgan bilim, hosil qilingan ko'nikma va malakalar hamda tarkib topgan dunyoqarash majmui. Fan faqat u yangidan yangi bilimlar bilan olib borilgan holdagina rivojlanishi mumkin. O'z navbatida, ulami to'plash va talqin qilish uchun ilmiy asoslangan izlanish kerak bo'лади. Oxirgisi o'z bog'lanishlarini fannunoslikda metodologik nomini olgan nazariy prinsiplar majmuasidan topadi. Na faqat pedagog amaliyotchilar, balki tadqiqotchilar ham ko'pincha “metodologiya” tushunchasi ortida real hayotdan va ta'limiy amaliyotdan uzoqda boigan (qandaydir abstrakt) narsani ko'radilar. Shu bilan birga metodologiya — bu “nazariy va amaliy faoliyatlarini tashkil etish va qurishning prinsip va usullari tizimidir”¹. Psixolog S.L. Rubinshteyn “Katta nazariyalar savollari, bu ish bilan birga katta ahamiyatga ega boigan amaliy savollar hamdir. Yirik nazariy muammolarni haqiqatdan ko'rish bu ularning hayotning aniq masalalari bilan munosabatda ko'rish demakdir”² deb yozadi. Pedagog kasbiy tayyorgarligining yuqori darajasi unda metodologik madaniyatning mavjudligidan iborat. Bu madaniyatning asosiy alomatlari quyidagilarda namoyon bo'лади:

- falsafa kategoriyalari bilan pedagogik fanlarning kontseptual qobigini tashkil etuvchi asosiy tushunchalar bilan “mustahkamlangan” jarayonlarni tushunish;
- Taiimni turli tushunchalarini abstraktlikdan konkretlikkacha ko'tarilib borish pog'onalari sifatida anglash;

- anglash faoliyati metodida pedagogik nazariyalarni qayta o'zgartirishni o'rganish;
- pedagog tafakkurining pedagogik shakllariga genezisiga yo'nalganligi va ularning "to'liq yasovchi" xossasi;
- pedagogning tushunchasi atamalar tizimida ta'lim amaliyotini amalga oshirish ehtiyoji;
- pedagogik bilimlarning tarixiy rivojlanish davridagi yaxlitligi va izchilligini aniqlashga intilish;
- "o'z-o'zidan ko'rinib turgan" vaziyatlarga odatdagi pedagogik ong tekisligida yotuvchi dalillarga nisbatan tanqidiy munosabat;
- shaxsiy bilish faoliyati jarayoni va natijalariga, shuningdek, pedagog jarayonining boshqa qatnashchilari fikrlari harakatiga dastlabki shart-sharoitlar bo'yicha refleksiya;
- insonni bilish sohasidagi ilmga qarshi pozitsiyalarni asosli inkor etish;
- pedagogikaning dunyoqarashlik, insonparvarlik funksiyalarini tushunish. Metodologiyani o'rganish bilan o'qituvchi uning prinsiplariga suyanagan holda fikrlay boshlaydi va prinsipial bo'lib boradi.

Xususiy ilmiy metodologiya darajasida ta'lim va ijtimoiy siyosatning yagonaligi, yondashuvning bir butunligi, ta'limning birlikdagi subyektni kengayishi yaxlit pedagogik jarayonda tarbiyaviy maqsadlarning ustivorligi prinsiplarini o'zlashtirish, ayniqsa muhim ahamiyatga ega.

Bo'ijak pedagogning metodologik madaniyatini shakllantirish bilish metodologiyasi va pedagogik jarayonlarni qayta o'zgartirishning mohiyatini tushunishga tayanadi. Metodologiya haqidagi faqat ilmiy izlanishlar mantiqiga tegishli prinsiplar tizimi sifatida rasm qilib borayotgan tasavvurlarni yengib o'tish, ularning ahamiyatini ta'lim va tarbiyaning kundalik amaliyoti uchun ochib berish, yaxlit pedagogik jarayonni boshqarishni takomillashtirish muhimdir. Bo'ijak o'qituvchida metodologik madaniyatni shakllantirishga qaratilgan dialektik yondashuv bir qator ketma-ket avj olib borilgan bo'g'inlarni o'z ichiga oladi: talabalarning ularga taqdim etilgan vaziyatlardagi qarama-qarshilik (ziddiyatlarni) tushuntirib o'tishga va hal qilishga bo'lgan intilishlari: Pedagogikaning boshqa fanlar bilan aloqasining rivojlanishi pedagogikaning yangi sohalari chegaraviy ilmiy fanlarning ajralib chiqishiga olib keladi. Bugungi kunda pedagogika pedagogik fanlarning murakkab tizimi sifatida namoyon bolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.Mavlonova .R.A "Pedagogika"
- 2.Nishonova."Umumiy pedagogika"
- 3.Sobirov.Abdullayev."Shaxs tarbiyasi "
- 4."Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"
- 5.Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
- 6.O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – 2020-yil 23-sentabr.
- 7.O'zbekiston Milliy kutubxonasi elektron resurslari: www.natlib.uz
- 8."Lex.uz" – Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi: www.lex.uz